

Aleksandra Włosińska

Pozbawienie możliwości obrony w toku postępowania karnego na gruncie art. II protokołu nr 1 załączonego do konwencji lugańskiej

Palestra 48/9-10(549-550), 187-194

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aleksandra Włosińska

Pozbawienie możliwości obrony w toku postępowania karnego na gruncie art. II protokołu nr 1 załączonego do konwencji lugańskiej

I. Uwagi wstępne

W dniu 1 lutego 2000 r. weszła w życie w stosunku do Polski konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych; umowa międzynarodowa podpisana w dniu 16 września 1988 r. w Lugano, nazywana w skrócie konwencją lugańską lub konwencją z Lugano¹. Zgodnie z brzmieniem art. 1 ust. 1 wspomnianej konwencji zakres jej obowiązywania jest ograniczony do spraw cywilnych i handlowych, poza tym zakresem pozostają sprawy karne oraz orzeczenia sądowe wydane w sprawach karnych². Równocześnie jednak w myśl art. 5 pkt 4 konwencji osoba mająca miejsce zamieszkania na tery-

¹ O.J.E.C. (Official Journal of the European Communities), 1988, nr L 319, s. 9; w Polsce publ. – Dz.U. z 2000 r., Nr 10, poz. 132, 133. Konwencja lugańska obowiązuje w 19 państwach europejskich: Finlandii, Norwegii, Szwecji, Islandii, Irlandii, Wielkiej Brytanii, Danii, Portugalii, Hiszpanii, Francji, Belgii, Luksemburgu, Holandii, Szwajcarii, RFN, Austrii, Grecji, Włoszech oraz Polsce.

² Zob. sprawozdanie Jenarda (Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters by Mr P. Jenard): O.J.E.C., 1979, nr C 59, 1, s. 9; sprawozdanie Schlossera (Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice by Professor Dr Peter Schlosser): O.J.E.C., 1979, nr C 59, 71, s. 84.

torium jednego z państw związanych konwencją może być pozywana w innym państwie konwencyjnym w sprawie dotyczącej roszczeń o odszkodowanie lub o przywrócenie stanu poprzedniego, które wynikają z czynu zagrożonego karą, przed sąd karny, do którego wniesiono akt oskarżenia, jeśli sąd ten może w świetle własnego prawa krajowego rozpoznawać w toku postępowania karnego roszczenia o charakterze cywilnoprawnym. Ponadto w art. 1 ust. 1 konwencji podkreślono, że umowa ta ma zastosowanie w sprawach cywilnych i handlowych bez względu na rodzaj sądu. W świetle powyższego można zatem stwierdzić, że zakres działania konwencji lugańskiej obejmuje również rozpoznawanie spraw cywilnych w toku postępowania karnego, jeśli takie rozpoznanie jest dopuszczalne na gruncie prawa krajowego państwa związanego konwencją, w którym wszczęto postępowanie karne, a także – uznawanie i wykonywanie orzeczeń wydanych w przedmiocie roszczeń cywilnoprawnych w następstwie postępowania karnego³. Istotnym uzupełnieniem wyżej wymienionych rozwiązań jest art. II protokołu nr 1 w sprawie niektórych zagadnień dotyczących jurysdykcji, procedury i wykonywania orzeczeń, załączonego do konwencji lugańskiej, stanowiącego – zgodnie z art. 65 konwencji – jej integralną część.

W myśl art. II ust. 1 powyższego protokołu, z zastrzeżeniem bardziej korzystnych przepisów wewnętrznego prawa krajowego, osoby mające miejsce zamieszkania w państwie związanym konwencją, oskarżone przed sądami karnymi innego państwa związanego konwencją, którego nie są obywatelami, o popełnienie przestępstwa nieumyślnego, mogą być bronione przez osoby tam do tego uprawnione nawet wówczas, gdy nie stawiają się w postępowaniu osobiście. Zgodnie z art. II ust. 2 protokołu nr 1 sąd może jednak nakazać stawiennictwo osobiste, przy czym orzeczenie wydane w przedmiocie roszczenia cywilnoprawnego w sytuacji niezastosowania się przez oskarżonego do wyżej wymienionego naku może nie być uznane ani wykonywane w innych państwach związanych konwencją, jeśli oskarżony nie mógł się bronić w postępowaniu przed sądem karnym. Jak się zauważa, wyżej wymienione rozwiązanie stanowi kompromis pomiędzy całkowitym wyłączeniem rozstrzygnięć cywilnych wydanych w przedstawionych okolicznościach z zakresu działania konwencyjnych regulacji dotyczących uznawania i wykonywania orzeczeń a brakiem jakichkolwiek ograniczeń w zakresie uznawania i wykonywania takich orzeczeń, co mogłoby prowadzić do częstego powoływania się na podstawę odmowy uznania przewidzianą w art. 27 pkt 1 konwencji lugańskiej (klauzula porządku publicznego) i do zwiększenia niepewności prawnej⁴. Należy dodać, że art. II protokołu nr 1 ma doniosłość praktyczną zwłaszcza w kontekście spraw związanych z wypadkami drogowymi⁵.

³ Sprawozdanie Jenarda, *ju.*; P. Kaye, *Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgments. The application in England and Wales of the Brussels Convention of 1968 on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters under the Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982*; Abingdon 1987, s. 1538.

⁴ Zob. P. Kaye, *Civil Jurisdiction...*; *ju.*; G.A.L. Droz, *Compétence judiciaire et effets des jugements dans le Marché Commun. Etude de la Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968*; Paris 1972, s. 28–30; M. Weser, *Convention communautaire sur la compétence judiciaire et l'exécution des décisions complétée par l'étude des droits internes et des traités bilatéraux des Etats contractans*; Bruxelles 1975, s. 225–226.

⁵ Por. sprawozdanie Jenarda, *ju.*, s. 63; N. Wahl, *The Lugano Convention and Legal Integration: the Lugano Convention on Jurisdiction and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters and its Effects on Legal Integration between the European Community and the EFTA States*, Stockholm 1990,

II. Prawo do obrony w świetle art. II ust. 1 protokołu 1

Przedstawione wyżej brzmienie art. II ust. 1 protokołu nr 1 wskazuje na to, iż przepis ten ma zastosowanie tylko wówczas, gdy osoba mająca miejsce zamieszkania w państwie związanym konwencją jest oskarżona przed sądem karnym innego państwa związanego konwencją, którego to państwa osoba ta nie jest obywatelem. Prawo do zastępstwa procesowego przewidziane w ramach przedmiotowego postanowienia przysługuje oskarżonemu, który nie ma miejsca zamieszkania w państwie związanym konwencją, przed którego sądem karnym wszczęto postępowanie, i nie jest obywatelem tego państwa, ale ma miejsce zamieszkania w innym państwie konwencyjnym. Z prawa tego mogą korzystać osoby, które są obywatelami państwa innego niż to, przed którego sądem karnym wszczęto postępowanie, oraz osoby, które nie są obywatelami żadnego państwa⁶. Przyznanie wyżej wymienionego uprawnienia jedynie osobom nie będącym obywatelami państwa sądu karnego wynika z dążenia do tego, by przepisy konwencji nie modyfikowały regulacji krajowych dotyczących kwestii reprezentowania obywateli tego państwa przed jego sądami karnymi⁷. Należy dodać, że ustalenia w przedmiocie posiadania miejsca zamieszkania w innym państwie związanym konwencją powinny być dokonywane w oparciu o stan rzeczy istniejący w chwili wszczęcia postępowania karnego⁸. Przedstawione zasady wyznaczają także podmiotowy zakres działania art. II ust. 2 protokołu nr 1.

Na szczególną uwagę zasługuje kwestia, w odniesieniu do jakiego postępowania karnego może mieć zastosowanie omawiana regulacja. Zagadnienie to było przedmiotem rozważań Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w kontekście równoległej konwencji brukselskiej⁹ w sprawie „Rinkau”¹⁰. Obywatel Niemiec został oskarżony przed sądem holenderskim o prowadzenie pojazdu wyposażonego w radiowe urządzenie nadawcze bez posiadania zezwolenia wymaganego na podstawie prawa holenderskiego. Gdy oskarżony nie stawiał się osobiście w postępowaniu karnym, sąd wyraził zgodę na to, aby oskarżony był reprezentowany przez swojego adwokata zgodnie z art. II równoległego protokołu załączono-

s. 43; A. Bülow, K. H. Böckstiegel, R. Geimer, R.A. Schütze, *Der Internationale Rechtsverkehr in Zivil- und Handelsachen*, München 1998, cz. I, s. 601, 96; D. Lasok, P. A. Stone, *Conflict of Laws in the European Community*; Abingdon 1987, s. 170.

⁶ R. Geimer, R.A. Schütze, *Europäisches Zivilverfahrensrecht. Kommentar zum EuGVÜ und zum Lugano-Übereinkommen*; München 1997, s. 643.

⁷ Por. M. Weser, *iw.*, s. 226.

⁸ Zob. m.in. P. Kaye, *Civil Jurisdiction...*, *iw.*, s. 1543.

⁹ Konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych podpisana w dniu 27 września 1968 r. w Brukseli przez państwa członkowskie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej; umowa ta zawiera rozwiązania niemal w całości identyczne z treścią konwencji lugańskiej. Tekst jednolity (w:) O.J.E.C., 1998, nr C 27, s. 1. Obecnie wyżej wymieniona konwencja obowiązuje w 15 państwach Unii Europejskiej w zakresie stosunków między tymi państwami a Danią. W pozostałym zakresie od dnia 1 marca 2002 r. w państwach Unii Europejskiej obowiązuje rozporządzenie Rady UE nr 44/2001 z 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, O.J.E.C., 2001, nr L 012, s. 1.

¹⁰ Sprawa 157/80; „Criminal proceedings against Siegfried Ewald Rinkau”; orzeczenie z 26 maja 1981 r.; (1981) E.C.R. (European Court Reports. Reports of Cases before the Court of Justice of the European Communities) s. 1391.

nego do konwencji brukselskiej. Holenderski sąd karny uznał oskarżonego winnym popełnienia zarzucanego mu czynu i skazał go na karę grzywny, jeden dzień pozbawienia wolności na wypadek nieuiszczenia grzywny oraz orzekł konfiskatę przedmiotowego urządzenia nadawczego. W następstwie wniesienia przez oskarżyciela publicznego środka odwoławczego sąd apelacyjny w kontekście omawianej sprawy ustalił, że obywatel niemiecki nie powinien być traktowany jako osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa nieumyślnego w rozumieniu wspomnianego art. II, gdyż w przedmiotowym postępowaniu karnym nie wystąpiono przeciwko niemu z roszczeniem cywilnoprawnym, w związku z czym holenderski sąd karny nie powinien udzielić zezwolenia na to, by oskarżonego bronił adwokat w jego nieobecności, jednocześnie sąd apelacyjny utrzymał w mocy rozstrzygnięcie merytoryczne sądu pierwszej instancji. Orzeczenie holenderskiego sądu apelacyjnego zostało zaskarżone przez oskarżonego, zdaniem którego interpretacja przyjęta przez wspomniany sąd w przedmiocie art. II była sprzeczna z tym przepisem. Środek zaskarżenia wniesiono do holenderskiego Sądu Najwyższego, który wystąpił do Trybunału Sprawiedliwości o wyjaśnienie przedstawionych wyżej wątpliwości interpretacyjnych.

Trybunał Sprawiedliwości zauważył, że „(...) Choć w art. II ust. 1 (...) nie jest wyraźnie określone, że przyznane w nim oskarżonemu uprawnienie ma zastosowanie tylko w postępowaniu karnym, w którym przedmiot sporu stanowi jego odpowiedzialność cywilnoprawna (wynikająca ze znamion przestępstwa, o którego popełnienie został oskarżony), lub na którym to postępowaniu taka odpowiedzialność mogłaby zostać później oparta, to jednak nie należy zapominać, że to było rzeczywistą intencją włączenia przedmiotowego przepisu do protokołu (...)”¹¹. W związku z powyższym „(...) uprawnienie oskarżonego do tego, by był broniący mimo niestawiennictwa osobistego, przyznane w art. II (...), ma zastosowanie we wszystkich postępowaniach karnych dotyczących przestępstw, które popełniono nieumyślnie, w których to postępowaniach odpowiedzialność cywilnoprawna oskarżonego, wynikająca ze znamion przestępstwa, o którego popełnienie został on oskarżony, jest przedmiotem sporu (przedmiotem postępowania), lub na których to postępowaniach taka odpowiedzialność mogłaby później być oparta”¹².

Działanie art. II ust. 1 obejmuje zatem jedynie sytuacje, w których zgodnie z krajowym prawem procesowym w toku postępowania karnego wystąpiono z roszczeniem cywilnoprawnym, albo w których w toku postępowania karnego nie zostało podniesione żadne roszczenie cywilnoprawne, ale rozstrzygnięcie sądowe wydane w sprawie karnej może być powoływane w późniejszym postępowaniu cywilnym, wynikającym z tych samych okoliczności faktycznych, i w konsekwencji może mieć wpływ na późniejsze rozstrzygnięcie co do odpowiedzialności cywilnoprawnej oskarżonego¹³.

W myśl rozpatrywanego art. II ust. 1 przewidziane w nim prawo do bycia broniącym *in absentia* przysługuje tylko osobom oskarżonym o popełnienie przestępstwa nieumyślnego; o zastosowaniu tego przepisu decyduje rodzaj przestępstwa, za które osoba ta została skazana¹⁴. Pojęcie przestępstwa nieumyślnego było przedmiotem rozważań Trybunału Sprawie-

¹¹ Tamże, s. 1402.

¹² Sprawa 157/80; *iw.*, s. 1403.

¹³ Por. sprawozdanie Jenarda; *iw.*; R. Geimer, R. A. Schütze: *iw.*, s. 643–644; P. Kaye, *Civil Jurisdiction...*; *iw.*, s. 1540.

¹⁴ S. O'Malley, A. Layton, *European Civil Practice*; London 1989, s. 888.

dliwości Wspólnot Europejskich we wspomnianej już sprawie „Rinkau”. Zdaniem Trybunału pojęcie to powinno być interpretowane we wszystkich państwach w sposób jednolity, jako pojęcie autonomiczne¹⁵. Oznacza ono każde przestępstwo, którego definicja prawna nie wymaga, wyraźnie bądź pośrednio, ze względu na charakter przestępstwa, istnienia zamiaru po stronie sprawcy (oskarżonego) co do popełnienia czynu bądź zaniechania karalnego¹⁶.

W oparciu o brzmienie konwencji lugańskiej można stwierdzić, że intencją twórców konwencji było nieprzyznawanie prawa do bycia bronionym przez osoby do tego uprawnione bez konieczności stawiennictwa osobistego podmiotom oskarżonym o popełnienie przestępstwa umyślnego¹⁷. Kwestia ta została wyjaśniona na gruncie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich dotyczącego równoległej konwencji brukselskiej w kontekście sprawy „Krombach”¹⁸. Obywatel niemiecki został na mocy orzeczenia sądu francuskiego postawiony w stan oskarżenia w sprawie o zabójstwo. Orzeczenie to wraz z zawiadomieniem o wystąpieniu przez ojca ofiary z cywilnym roszczeniem odszkodowawczym doręczono oskarżonemu. Mimo orzeczenia sądowego nakazującego stawiennictwo osobiste oskarżony nie stawiał się na rozprawie przed sądem karnym. W powyższych okolicznościach sąd zastosował procedurę przewidzianą we francuskim kodeksie postępowania karnego, na gruncie której obrońca nie może występować w imieniu osoby, która nie zastosowała się do nakazu sądu. W konsekwencji sąd francuski bez wysłuchania obrońcy ustanowionego przez oskarżonego wydał orzeczenie, w którym uznał oskarżonego winnym i skazał go na karę więzienia. W późniejszym orzeczeniu – wydanym w analogicznych okolicznościach – sąd zasądził od oskarżonego na rzecz ojca ofiary kwotę pieniężną tytułem odszkodowania, po czym sąd niemiecki wydał orzeczenie stwierdzające wykonalność wyżej wymienionego rozstrzygnięcia francuskiego na terytorium Niemiec. Przeciwno temu orzeczeniu wystąpił dłużnik. W następstwie postępowania odwoławczego sprawę przekazano niemieckiemu Sądowi Federalnemu, który zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości między innymi o wyjaśnienie, czy sąd państwa, w którym wystąpiono o uznanie lub wykonanie zagranicznego orzeczenia, może uwzględnić w oparciu o klauzulę porządku publicznego przewidzianą w art. 27 pkt 1 konwencji brukselskiej fakt, że sąd karny pochodzenia orzeczenia nie zezwolił pozwanemu (dłużnikowi) na to, by był broniony przez obrońcę w postępowaniu cywilnym wszczętym w ramach postępowania karnego, ze względu na to, że pozwany ten był oskarżony o popełnienie przestępstwa umyślnego i nie stawiał się osobiście na rozprawie.

Trybunał Sprawiedliwości podkreślił, że prawo oskarżonego do obrony, do rzetelnego procesu sądowego stanowi podstawowe prawo człowieka, które powinno być respektowane w każdym postępowaniu sądowym mogącym prowadzić do niekorzystnego dla danego podmiotu rezultatu. Zdaniem Trybunału mimo iż w konwencji nie przyznano prawa do bycia bronionym *in absentia* przez osobę uprawnioną oskarżonym o popełnienie przestępstwa umyślnego, rozwiązania art. II nie powinny być interpretowane w sposób, który unie-

¹⁵ Sprawa 157/80; *juw.* Por. także R. Geimer, R.A. Schütze: *juw.*

¹⁶ Sprawa 157/80; *juw.*

¹⁷ Por. P. Kaye, *Civil Jurisdiction...*; *juw.*, s. 1545.

¹⁸ Sprawa C – 7/98; „Dieter Krombach v. André Bamberski”; orzeczenie z 28 marca 2000 r.; (2000) E.C.R. I-1935; <http://europa.eu.int/eur-lex/>.

możliwałby sądowi, do którego wystąpiono o uznanie lub stwierdzenie wykonalności orzeczenia, uwzględnienie na gruncie klauzuli porządku publicznego przewidzianej w art. 27 pkt 1 konwencji faktu, iż sąd pochodzenia orzeczenia odmówił wysłuchania obrońcy osoby oskarżonej o popełnienie przestępstwa umyślnego ze względu na to, że osoba ta nie stawiała się osobiście na rozprawie. W świetle powyższego omawiane prawo do bycia bronionym przez osobę uprawnioną w sytuacji niestawiennictwa osobistego powinno być zachowane również w odniesieniu do oskarżonych o popełnienie przestępstwa umyślnego, przy czym prawo to nie wynika bezpośrednio z rozwiązań konwencji lugańskiej; powinno ono wynikać z regulacji prawa krajowego poszczególnych państw konwencyjnych.

III. Odmowa uznania i wykonania zagranicznego orzeczenia sądowego na podstawie art. II ust. 2 protokołu nr 1

Uzupełnienie zasady wprowadzonej w art. II ust. 1 protokołu nr 1 stanowi rozwiązanie objęte art. II ust. 2 tego protokołu. Na podstawie wspomnianego przepisu sąd karny może w każdej sprawie podlegającej działaniu art. II nakazać oskarżonemu stawiennictwo osobiste. Wyżej wymienionemu uprawnieniu towarzyszy jednak wprowadzona w art. II ust. 2 możliwość odmowy uznania i wykonania w innych państwach związanych konwencją orzeczenia wydanego w odniesieniu do roszczenia cywilnoprawnego, jeżeli orzeczenie zostało wydane w sytuacji, w której oskarżony nie stawiał się osobiście przed sądem karnym i nie mógł się bronić w postępowaniu przed tym sądem.

W polskim tekście konwencji lugańskiej opublikowanym w Dzienniku Ustaw¹⁹ w ramach art. II ust. 2 protokołu nr 1 przyjęto, iż w określonych w tym przepisie okolicznościach orzeczenie wydane w przedmiocie roszczenia cywilnoprawnego „nie będzie zarówno uznane, jak i wykonane” w innych państwach konwencyjnych. Powyższe sformułowanie wskazuje na obligatoryjność odmowy uznania i wykonania zagranicznego orzeczenia w sytuacji, gdy są spełnione warunki przewidziane w art. II ust. 2. Odbiega ono jednak od brzmienia omawianego przepisu na gruncie innych wersji językowych konwencji lugańskiej, w świetle których orzeczenie „nie musi być uznawane ani wykonywane” bądź „będzie mogło nie być uznane i wykonane” (m.in. „*need not be recognised or enforced*”; „*potrà non essere riconosciuta né eseguita*”; „*pourra ne pas être reconnue ni exécutée*”). Należy zauważyć, że tekst polski konwencji stanowi jedynie tłumaczenie, a nie autentyczny tekst oficjalny konwencji (art. 68 konwencji). Natomiast wersje językowe wymienione w art. 68 konwencji lugańskiej, w tym te opublikowane obok tekstu polskiego w Dzienniku Ustaw, są tekstami oficjalnymi przedmiotowej umowy międzynarodowej i jako takie mają prawnomiędzynarodową moc wiążącą. Wyżej wymienionej mocy wiążącej nie posiada polskie tłumaczenie konwencji. Podstawę wykładni art. II protokołu nr 1 powinno stanowić brzmienie tego przepisu obowiązujące w ramach autentycznych tekstów oficjalnych konwencji lugańskiej, a zatem brzmienie, w ramach którego przyjęto fakultatywność, a nie – obligatoryjność odmowy uznania i wykonania orzeczenia. Jak się podkreśla, wspomniana fakultatywność oznacza, iż „(...) art. II ust. 2 zezwala państwu związanemu konwencją (jego organom) na odmowę

¹⁹ Dz.U. z 2000 r., Nr 10, poz. 132.

uznania i wykonania orzeczenia cywilnego wydanego przez sąd karny innego państwa związanego konwencją w przypadkach, w których art. II (ust. 1) miał zastosowanie, ale sąd nakazał stawiennictwo osobiste, oskarżony nie podporządkował się temu nakazowi, a sąd odmówił wysłuchania jego przedstawiciela (...)”²⁰. Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny „(...) lepszym rozwiązaniem byłoby, gdyby w konwencji lub w prawie krajowym nakazano odmowę uznania orzeczenia (...) we wszystkich tego typu sytuacjach. Art. II przyznaje w tym zakresie dyskrecjonalność (...). Będąca następstwem tego niepewność jest niepożądana”²¹.

IV. Podsumowanie

W ramach art. II protokołu nr 1 załączonego do konwencji lugańskiej sformułowano prawo określonego w tym przepisie oskarżonego do bycia bronionym przez uprawnione osoby także w sytuacji niestawiennictwa osobistego w postępowaniu karnym (art. II ust. 1). Obowiązek respektowania wspomnianego prawa został obwarowany swego rodzaju sankcją w postaci możliwości odmowy uznania i wykonania zagranicznego orzeczenia wydanego w przedmiocie roszczenia (roszczeń) cywilnoprawnego z naruszeniem tego prawa (art. II ust. 2). W kontekście powyższych regulacji należy podkreślić, że:

- wspomniane prawo do obrony (do zastępstwa procesowego) przysługuje z zastrzeżeniem bardziej korzystnych przepisów wewnętrznego prawa krajowego państw konwencyjnych; wyznacza ono jedynie podstawowy, minimalny zakres ochrony, jaki powinien być realizowany w każdym z państw konwencyjnych;

- wspomniane prawo do obrony przysługuje tylko w takim postępowaniu karnym, które ma (może mieć) konsekwencje o charakterze cywilnoprawnym; postępowaniu, w którym wystąpiono z roszczeniem cywilnoprawnym, albo którego rezultat może mieć wpływ na późniejsze rozstrzygnięcie w przedmiocie odpowiedzialności cywilnoprawnej oskarżonego;

- wspomniane prawo do obrony przysługuje jedynie oskarżonym, którzy nie mają miejsca zamieszkania w państwie związanym konwencją, przed którego sądem karnym postępowanie zostało wszczęte, którzy nie są obywatelami tego państwa oraz którzy zamieszkują w innym państwie związanym konwencją;

- wspomniane prawo do obrony przysługuje tylko oskarżonym o popełnienie przestępstwa nieumyślnego;

- we wszystkich państwach konwencyjnych pojęcie przestępstwa nieumyślnego występujące w art. II protokołu nr 1 należy interpretować jednolicie, w sposób autonomiczny;

- osobom oskarżonym o popełnienie przestępstwa umyślnego wprawdzie nie przyznano na gruncie omawianego postanowienia wspomnianego prawa do obrony, ale podmiotom tym przedmiotowe prawo także przysługuje, gdyż stanowi ono jedno z podstawowych praw człowieka; powinno ono wynikać bezpośrednio z regulacji prawa krajowego poszczególnych państw;

- podstawa odmowy uznania i stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia sądowego przewidziana w odniesieniu do sytuacji naruszenia wspomnianego prawa do obro-

²⁰ D. Lasok, P.A. Stone: *iw.*, s. 170.

²¹ Tamże.

ny ma charakter fakultatywny; państwa związane konwencją są uprawnione do tego, by na gruncie wewnętrznego prawa krajowego wprowadzić regulacje ustanawiające obligatoryjność odmowy uznania i stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia w przedmiotowych okolicznościach, ale jeśli państwo konwencyjne nie skorzysta z wyżej wymienionej możliwości, sądy tego państwa mogą odmówić uznania lub stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia w oparciu o art. II ust. 2, korzystając w tym zakresie ze swobody uznania;

– podstawa odmowy uznania i stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia sądowego przewidziana w odniesieniu do sytuacji naruszenia wspomnianego prawa do obrony może mieć zastosowanie bez względu na to, czy oskarżony mógł bronić się w postępowaniu karnym osobiście.

Należy dodać, że rozwiązania art. II protokołu nr 1, służące wzmocnieniu prawa oskarżonego do obrony na gruncie prawa cywilnego, sprzyjają zarazem realizacji jednego z podstawowych celów konwencji lugańskiej określonych w preambule tego porozumienia, mianowicie – służą wzmocnieniu ochrony prawnej podmiotów zamieszkałych na terytorium państw-stron konwencji.